

आदित्यं आदत्तेशब्दादीन् श्रोत्रादिभिरित्यादित्यो जीवस्तं गौरोहमंधो हृदुःख्यहं कर्ता हमित्याद्यनुभवाद्देहाद्यात्मतया भासमानं ब्रादिभिश्चानेकधा विकल्प्यमानं ब्रह्म वेद उच्यते इति देहादिभ्यः पृथक्करोति श्रुतिरेवात्म तत्त्वनिर्णये मानमित्यर्थः तथा च श्रुतिः नावेदविन्मनुतेतंबृहंतमिति ननु सर्वेपि वेदादात्मानं जानंति नेत्याह देवा इति देवाः शमादयस्तस्याभितश्वराः सहायाः अस्तं स्वस्थानं अपहृतपाप्मादिगुणाष्टकविशिष्टं त्कारणभूतं हार्दाकाशं प्रति एनं धर्मः साक्षात्परं परया वा कर्मोपासना रूपेण यति प्रापयति स एव मुक्तविधं स्वरूपं सगुणब्रह्म भावं प्राप्य तद्वाधेन सत्ये सर्वबाधावधिभूते शुद्धचिन्मात्रे प्रतिष्ठितो भवति तथा च श्रुतिः स एवं विद्वानस्माच्छरीरभेदादूर्ध्वमुत्क्रम्या मुष्मिन्स्वर्गलोके सर्वान् कामानाप्नोति मृतः समभवदिति प्रथमं शास्त्रजं ज्ञानं ततः शमादिसंपन्नस्य योगबलाद्देहाद्यभ्यासनिवृत्तिस्ततः स्वर्गारण्यसगुणब्रह्मदर्शनं ततः केवली भाव इति श्रुतेरर्थः ॥ ४६ ॥ ४७ ॥ वेदस्य सत्ये प्रतिष्ठा हेतुत्वमुक्तं तत्र दृष्टं द्वारमाह श्रुतेनेति श्रोत्रियो वेदाध्यायी श्रुतेन आचार्यमुखाद्देवार्थावधारणेन भवति न त्वक्षरपट्टमात्रेण ततश्च तपसा युक्त्या च श्रुतस्या

युधिष्ठिर उवाच ब्रह्मादित्यमुन्नयति देवास्तस्याभितश्वराः ॥ धर्मश्चास्तं नयति च सत्ये च प्रतितिष्ठति ॥ ४६ ॥ यक्ष उवाच केन सिद्धो श्रोत्रियो भवति के न सिद्धिं दत्ते महत् ॥ केन सिद्धिं द्वितीयवान् भवति राजन् केन च बुद्धिमान् ॥ ४७ ॥ युधिष्ठिर उवाच श्रुतेन श्रोत्रियो भवति तपसा विदत्ते महत् ॥ धृत्या द्वितीयवा न् भवति बुद्धिमान् दृढसेवया ॥ ४८ ॥ यक्ष उवाच किं ब्राह्मणानां देवत्वं कश्च धर्मः सतामिव ॥ कश्चैषां मानुषो भावः किमेषामसतामिव ॥ ४९ ॥ युधि ष्ठिर उवाच स्वाध्याय एषां देवत्वं तप एषां सतामिव ॥ मरणं मानुषो भावः परिवादोऽसतामिव ॥ ५० ॥ यक्ष उवाच किं क्षत्रियाणां देवत्वं कश्च धर्मः सता मि व ॥ कश्चैषां मानुषो भावः किमेषामसतामिव ॥ ५१ ॥ युधिष्ठिर उवाच इष्वस्त्रमेषां देवत्वं यज्ञ एषां सतामिव ॥ भयं वै मानुषो भावः परित्यागोऽसतामि व ॥ ५२ ॥ यक्ष उवाच किमेकं यज्ञियं साम किमेकं यज्ञियं यजुः ॥ काचैषां वृणुते यज्ञं कां यज्ञो नातिवर्तते ॥ ५३ ॥

र्थस्यालोचनेन महत् ब्रह्म विदत्ते जानीते मानमेयगताऽसंभावना निवृत्त्या निश्चिनोति धृत्या धृत्या ययाधारयते मनः प्राणेंद्रियक्रियाः योगेनाव्यभिचारिण्या धृतिः सापार्यसात्विकीत्युक्तलक्षणया निदिध्यासने नेत्यर्थः द्वितीयं अनीशत्वादिविशिष्टादविद्याप्रत्युपस्थापिता जैवाद्रूपात्तद्विपरीतं विद्याप्राप्यं प्रतीचोयत् द्वितीयं रूपं तद्वान् भवति एतन्नयनिश्चयात्मिका बुद्धिर्गुरूपदेशादेव प्राप्येत्याह बुद्धिमानिति तथा च श्रु तिः आत्मावारेद्रष्टव्यः श्रोतव्यो मंतव्यो निदिध्यासितव्यः आचार्यवान् पुरुषो वेदेत्यादिरात्मदर्शनसाधनत्वेन श्रवणादित्रयमाचार्यवत्त्वं चेति दर्शयति ॥ ४८ ॥ ४९ ॥ श्रवणाद्यधिकारे हेतुमाह त्रिभिरुत्तरैः स्वाध्यायो वेदाध्ययनं विप्राणां देवत्वं स्वर्गलोकप्रापकं तपः शमादिकं सदाचार इत्युपादेयद्वयं मानुषो भावो देहाद्यभिमानः मरणजन्ममरणप्रापकः परिवादो देवब्राह्मणादिदूषणं असदाचार इति हेयद्वयं ॥ ५० ॥ ५१ ॥ परित्यागः आर्तानामिति शेषः ॥ ५२ ॥ ५३ ॥